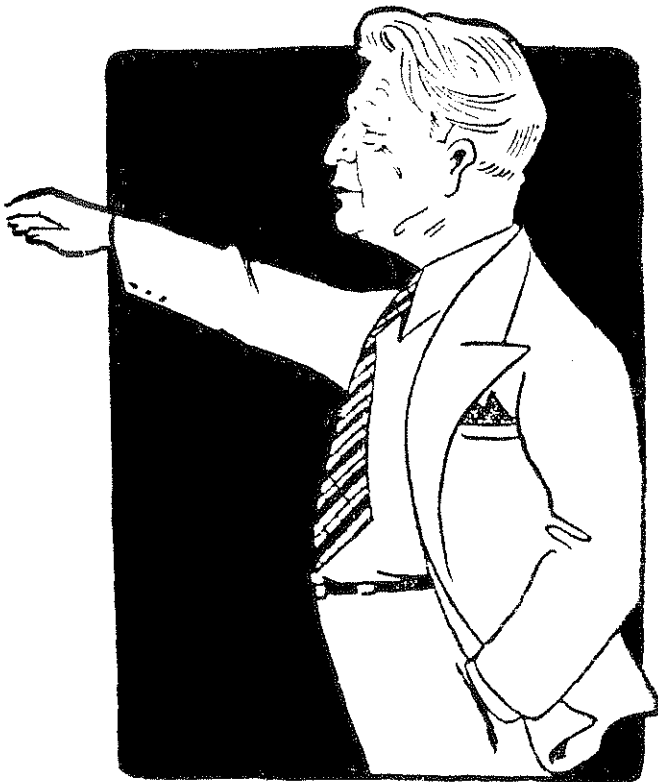

ממכתב עתי – לעתון ולמקומו

על מונחי העתונות העברית ב־200 השנים האחרונות

דן אלמגור

איתמר בן אבי, המציא, בין השאר, את הבטאון והראיון, וחייד את התואר עורך

המחודשת כשהיא בין מרכאות. נשירתן של המרכאות, כעבור זמן, מעידה על כך שהמלה נקלטה והיא מוכרת מעתה לכל כמלה "נורמלית". אם ישובו אליה המרכאות, אות הוא לשימוש אירוני (כפי שאירע, למשל, ל"ציונות"), או פוליטי או מסחרי (כשמות המפלגות "חרות", "עבודה", "התחייה", "מולדת" ועוד).

המעקב אחרי שלבי הופעתן של מילים עבריות ולועזיות בעתונות העברית, במרכאות ובלעדיהן, יש בו לא רק מן הפיקנטיות והקוריוז, אלא גם כדי ללמד על שינויים והתפתחויות בלשון, בסלנג, ואפילו באידיאלוגיה ובחברה, שאותה משפיעים ומשרתים העיתונים. הפעם ננסה להתמקד במילים, הקשורות בעתון עצמו, ובמונחים המחודשים, המצביעים הן על תכיפות יציאתו לאור של העתון, והן על אופיו ומטרתו.

כל לילה היית יושב, אליעזר,
ומחדש עוד מלים בלשון,
ובבקר הדפסת אותן, אליעזר,
בעתון, בעמוד הראשון.
ואמחנו היינו קוראים, אליעזר,
ומיד מנסיס בכיתה;
ואם זה "צילצל" בכיתה, אליעזר –
זהו זה! המלה נקלטה!
(לא לבדך, אליעזר! מתוך המחזמר "בין הצלצולים")

סיפור תחייתה של הלשון העברית, כסיפור תולדות הציונות והיישוב המתחדש בארץ, קשור קשר הדוק ביותר לעתונות העברית. ספק גדול אם רוב חידושי אליעזר בן יהודה היו נקלטים בלשון, אלמלא עמדו לרשותו גם העיתונים שערכו והוציאו הוא, רעייתו ובנו. מעל עמודי העיתונים הללו ניסה לראשונה את המילים – מילים שבדה מ"מוחו הקודח", ולא פעם אף נאלץ לצרף לידן, בסוגריים, או בתחתית הטור, ליד כוכבית, את המלה הלועזית, שהחידוש העברי הטרי בא להחליפה.

הרי דוגמה קלסית, אחת ממאות, הקושרת תחילתה של מלה חדשה למשפט, שבעקבותיו נולדה גם התנועה הציונית. בגליון "הצבי" של ד' בסיון תר"ס, מופיעה בחתימת "חידה" (היא חמדה בן־יהודה) הידיעה הבאה:

אם לא הייתם בך [העיר רן] בעת משפט דרייפוס, לכו להראינע וראיתם את הנאשם לפני שופטים כמו שהוא, עם כל תנועותיו, הליכתו, התרגשות פניו, מבט עיניו, הכל כל. – ועוד דברים אחרים יפים תראו, תשתוממו ותתענגו הרבה, כי עד כה לא המציאו דבר יפה ומפליא כהראינע, הנקרא בלעז סינמטוגרף (Cinematograph).

כך הופיעה לראשונה בדפוס על סף המאה שלנו המלה העברית המחודשת "ראינע", שיצרה גם משקל עברי חדש וסללה ברבות השנים את הדרך לעשרות רבות של מילים עבריות, המסתיימות ב־נוע, מן הקולנוע והאופנוע עד למילונע ולאולפנוע.

לעתים הסתפקו אב"י ובני משפחתו בציון המלה הלועזית באותיות עבריות: "משאבה (פומפה)", "כתבול (פונוגראף)", "החשמל (אלקטרעצייטעט)", וכדומה. לא פעם מופיעה המלה

בין "נחל הבשור" ל"עלה נדף"

קודם כל, המלה העברית "עתון". מתי נולדה? מי חידשה? יוסף קלוזנר, בעל ה"היסטוריה של הספרות העברית החדשה" (תר"ץ), פתח את כרכי מחקרו רב הכרכים בפרק על משה מגדלסון, שהוציא בשנת 1750, והוא בן 21 בלבד, את "השבועון העברי הראשון", "קֶהֶלֶת מוסר", ובזכות אותו כתב עת "כמעט היה המייסד של העתונות העברית" (כרך א', עמ' 52). אחריו באו "המאספים", בני "חברת דורשי לשון עבר", שהוציאו תחילה בשנת 1784 פרוספקט בשם "נחל הבשור", בו בישרו על הופעתו הקרובה של הירחון "המאסף", שיצא במשך 35 השנים הבאות. המילים "שבועון" ו"ירחון" לא הופיעו עדיין בשערי כתבי העת האלה. עד לסוף המאה ה-19 נקראו כל העתונים וכתבי העת העבריים "מכתבי-עתים" עם מקף מתבר; או בקיצור מכ"ע או מכת"ע), בהשפעת המונחים הלועזיים, בעיקר הגרמניים. אפילו עתון יומי עברי נקרא אז "מכתבי-עתים יומי". ומדי כמה חודשים, או אחת לשנה, היו יוצאים גם "אוסף" ו"אוצר" ו"גן" ו"ילקוט" ו"לוח" ו"מאסף" ו"ספר השנה" ודומיהם.

מסוף שנות ה-70 של המאה הופיעה תכופות במכתבי העתים העבריים מלה "עתונאית" חדשה, המסתיימת ב"ון וחורזת למלה "עתון", שטרם נולדה. הכוונה ל"פיליטון", גלגולה העברי של המלה הצרפתית, שפירושה "עלון" (עלה קטן), או "דף" קטן. לרברי צבי קרניאל, בעל המונוגרפיה על ז'אנר זה, היה "המליץ" העתון העברי הראשון, שהחל מטפח אותו במודע! המדור הפיליטוני היה נדפס תחת הכותרת "עלה נדף" בירכתי הגליון, "מתחת לקו", כמקובל, ועל פי רוב בעמוד השני של העתון (עמ' 39). ה"עלה הנדף" (בניב זה אכן נרמזים גם העלה וגם הדף) נדפס באותיות רש"י בחוברת הראשונה של "המליץ" לשנת 1867. מחברו, "יעבץ ישוע שר עסק", הוא צבי הכהן שרשבסקי, סיפר:

משכיל אחד שאלני מדוע בחר המו"ל בשם "עלה נדף" – והשבתי לו, כי השם נאה נדרש כפשוטו וכמדרשו. כי פשוטו של דבר מובן ממנו המושג מה שהלועזים בלע"ז "פעליטון", שהוא שולי היריעה ותחתית הגליון כמ"ע [=מכתב עתים]. מדרשו, כדרך דורשי הרשימות, סרטה ודרשהו אל תקרי עלה נדף אלא פה עלי דף.

בדומה ל"פולין", שהפכה בדרש האיטימולוגי העממי ל"פה-לין" (כלומר: "פה תלון (זמנית)!") כך נדרש גם השם "פיליטון" בהומור "כ"פה-עלירדן". יל"ג חידד משחק לשון דו לשוני אחר, וכשהחל לפרסם בגליון הראשון של "המליץ" בשנת 1880 את הפיליטונים שלו, קרא למדור "צלוחית של פלייטון", בהשתמשו בניב המדרשי, הקשור בכושם (שיר השירים רבה, א ג). וכיון ש"צלוחית" זו נדפסה לרוב ב"ירכתי" הגליון – בעתון "הלבנון" היה אפילו מדור בשם "ירכתי הלבנון" – זכה הפיליטון הרבה מאוחר יותר מפי איתמר בן אבי" לשם העברי "ירכתון".

קישון, פישון, עפרון וסדרון

האם השפיעו איכשהו מילים לועזיות כ"פלייטון" או "לכסיקון" על הולדת המלה "עתון", הקרובה להן בצלצולה? על ראשיתה של המלה "עתון" הירבה לכתוב ד"ר ראובן סיוון, חוקר חידושי הלשון של אליעזר בן יהודה ושל בנו, איתמר². במאמריו השונים חזר סיוון והזכיר, כי בן יהודה, שנלחם ב"זשארגאן" (היא הז'רגון, היידיית) היה גם חלוץ העתונות העברית החדשה, וגם כאן חידושו עתון, במקום מכתב עתי, עשה לו כנפיים, מפני שהיה קשור במאורע רב חשיבות בחיי היישוב העברי – הופעת עתון יומי עברי, שהמלה עתון התנוססה בכותרתו" (עמ' כ). שמות המסתיימים ב"ון מופיעים אצלנו, כמובן, עוד מימי גן העדן ואדם הראשון. די להזכיר את הצמדים פישון וקישון, שדפון וירקון, מחלון וכליון, ועוד כהנה וכהנה מילים בהמון. כמה מן המילים הללו קשורות גם לכתיבה. הנביא ישעיהו מצווה ממרום: "קח לך גליון גדול וכתוב עליו בחרט אנוש" (ישע' ח א; אגב, "גליון" הוא גם "חלוק דק ועדין, שבעדו מתגלה בשר-הגוף"). בתפילה מצויים הפזמון וההמנון. ורבי סעדיה גאון הוציא את ה"אגרון", ספר-המילים שלו (להבדיל מה"אגרונים" של המאה הקודמת, ששמו נגזר מ"אגרת", מכתבים לדוגמה)³. ברוח ה"אגרון" של אותו גאון חידש אליעזר בן יהודה את ה"מילון"⁴, ובאותו משקל גם את ה"אורון", ה"שעון" וה"מלפפון", שנקלטו בלשון, ואת ה"עמון" (דמוקרטי), ה"מורשון" (פרלמנט), ה"אברון" (עפרון; "אבר" בארמית הוא עופרת) וה"צביון" (כמשמעות: קפריזה, גחמה), שלא נקלטו.

בעקבות ה"עתון" של בן יהודה נתחדשו עוד בסוף המאה ה-19 מילים נוספות באותו משקל, הקשורות בכתיבה ובעתונות. המבקר יוסף קלוזנר, מחדש המלה "עפרון" – שהביסה את ה"אברון" של אבי" – חידש גם את המלה "ירחון", במקום "מכתב עתי חדיש". הוא חידש מלה זאת בתחילה המאה ה-20, בשנת תרס"ב (1902)

ה"חבצללת" שהופיע בירושלים משנת 1863 עד 1909 כינה עצמו, תחילה, "מכתב עתי לבית ישראל"

אברהם שלונסקי (באיור של נח בי) נימנה עם מחדשי שפת העתונות

לפי המקובל בעתון, "עתון שבעל-פה" (כמו עתון חי), "עתון קיר", "עתון התולי" ו"עתון צהוב" (כינוי גנאי לעתון רודף סנסציה: מהי הסיבה להצלחתם של העתונים הצהובים והכתומים בעולם?). כן מוקדשים שם ערכים נפרדים ל"עתונאות", "עתונאי" (אל"ף בפתח וקמץ), "עתוני", "עתונות", ואף מילים נדירות הרבה

בספרו "זכרונות ליום מחר" (תשל"ה) על התגובה שבה נקלט חידושו זה של בן-אב"י: "יסופר בבת צחוק כי בשעתה עוררה לעז על שפתי סופרי ישראל; אבל בסופו של דבר קראתי בשערי 'מאזנים' כי זהו 'בטאון' אגודת הסופרים." (עמ' 141).

עתון היוצא פעם בשבועיים היה ל"דו שבועון", אך עד היום הזה לא נמצאה תשובה הולמת לשאלה: איך נקרא לעתון, היוצא פעמיים בשבוע (והיו כמה כאלה)? "חצי-שבועון"? ועתון היוצא מדי ששה חדשים? "חצי-שנתון"?

אל המלה "עתון" נוספו במשך השנים כמה מלים נוספות, שיצרו ניבים חדשים. בלכסיקון "אוצר ספרות ההומור" לגצל קרסל (תשמ"ד), ניתן לקרוא מתחת לשמות עתוני-ההומור תזכורות כמו "עתון חשמתי" ("ליהודים", לק"י סילמן, ירושלים תרע"ו. "חשמה" היא חידושו של בן-יהודה לחוקה), "עתון הגון" ("ליהודים", תרע"ד), "עתון העומד ברשות עצמו" ("האזמל"), "עתון היתול ובידיחה" ("על הנצים", תרצ"ג), "עתון ספרות-היתולי" ("יוזתא", תרפ"ט), "עתון לזמן שכרותנו" ("אחשדרפן") ועוד.

על עתון, עתונון ועתונותון

הצצה בכמה מן המילונים העבריים המוכרים ביותר של המאה שלנו מגלה, כי במילוננו של בן יהודה, שהושלם אחרי פטירתו בעיקר בידי נ"ה טור-סיני, מופיעים הערכים "עתון" (גליון של חדשות וכדומה) המופיע לעת קבועה. נהוג כדיבור ובספרות החדשה, "עתונאי" ("סופר בעתונים")⁸ "עתוני" ("של עתון"), וכן "שבועון", "ירחון" ו"שנתון". לא תמצאו שם את ה"ירכתון" (שחידש בנו של בן יהודה), "עלון" ו"רבעון". גם במהדורה השנייה של "מילון עברי" של יהודה גרוזובסקי (לימים: גור) ודוד ילין (תל-אביב, תרפ"ו), לא נמצא את ה"ירכתון", ה"רבעון", ה"שבועון" או ה"שנתון". אל המהדורה המורחבת של גרוזובסקי, שיצאה בשנת יסוד המדינה, נוסף מן הארבעה הללו ה"שבועון" בלבד.

ב"אוצר הלשון העברית" ליעקב כנעני (תשל"ג), למשל, נכללו בערך "עתון" גם הערכים "עתון הבקר", "עתון הערב", "עתון חי" ("סידרה של הרצאות קצרות, המוגשות לקהל שומעים והנערכים

⁸ מופיע אחת לשבועיים" - ולא דרשבועון - כך תיאר עצמו ביטאון הסתדרות הנוער העובד בשנות ה-30 וה-40

גליון

3

(476)

ההסתדרות הכללית של
העובדים העברים בישראל

ההסתדרות הכללית של
הנוער העובד העברי בישראל

מופיע אחת לשבועיים

פּוֹלֵטָה

עתון הנוער העובד

הגלגל

יוצא לאור על ידי לשכת המודיעין הממשלתית
בירושלים, מטעם מיניסטריון המודיעין הבריטי
המחיר: 40 מיל

"הגלגל" - עתון הרדיו של קול ישראל, שהופיע בשנות ה-40 - כבר
הגדיר עצמו כדורשבועון

שיגיע היום בו יוצגו עתוני הערב למכירה כבר בשבע בבוקר: מעניין, שאיש לא ניסה, כנראה, לכנות עתון לילדים בשם "ילדון". עתון לנוער בשם "נערון", עתון נשים בשם "נשון" או "חיון" (על שם אם כל חי), או להוציא "חקלאון", "צבאון", או "שוליון" (עתון שוליים). המלה "עלון" יכולה להתפרש גם כשם לכרוז או לעלה דפוס, וגם כ"עלון קטן" (כמו בפיליטון). "מאמרון" ו"ספרון" כבר קשורים ישירות לשימוש בסיומת "ון" לצרכי הקטנה ("כלבון", "חתולונת"); שימוש, הנוהג מאז תחילת הלשון, בצד ה"כלכלב" וה"חתלתולה". ככלל אופנה, הפריון חדשני הלשון גם בזו. בספרו "יד הלשון" (תשכ"ד) מצטט הבלשן יצחק אביערי מה שכתב עוד בחוברתו "כיבושי העברית בדורנו": "שר הלשון הנעלם עומד לה ללשוננו כמלאך מושיע וגואלה קמעא מחדגוניות מכוערת. השימוש המופרז בסיום "ון" להקטנה הולך ונרחק לאפיקים נורמאליים, ולא ייאמר עוד 'דגון' במקום 'דגיג' ("יד הלשון", תשכ"ד עמ' 373). ובעצם, משמשות שתי המגמות — צורת ההקטנה מזה והשימוש במשקל הקדום כשם זאנרי מזה — עד ימינו אלה, במילים המסתיימות ב"ון ונולדות חדשות לבקרים. ולעתים משתלבות שתי המגמות זו בזו, כשהמילים המציינות מקום או מפעל קשורות גם לדברים קטנים, פעוטים, ("גנון", "זאטוטון", או "פעוטון").

ומעניין שבשעה שרוב השמות הקדומים, המסתיימים ב"ון, מקבלים בלשון רבים את צורת הריבוי הנקבית (ארמונות, וילונות, חלונות), ויש ביניהם כאלה המופיעים אצלנו גם בזכר וגם בנקבה (המנונות-המנונים, פזמונות-פזמונים), הרי המילים המחדשות זכו כבר לריבוי "נורמלי": עתונים, שבועונים, שנתונים).

בין "מבסוטון" ל"סמורטיטון"

בצד ה"עתונון" וה"עתונתון" הלגלגניים של שלונסקי, וכמה חידודי לשון דומים משנות ה-40 של משה סמבטיין (בעל ה"שמון", ה"ממרון" וה"משלון"), כדאי להזכיר עוד כמה כינויים הומוריסטיים עוקצניים במשקל זה, שנולדו בספרות ההומור ובכמה הקלה: בפזמון הסיום של התוכנית "חלום ליל כנען", שהוצגה בתיאטרון הסאטירי "המטאטא" ביוני 1936, הושר חרוזו של נתן אלתרמן: "ידיעות

יותר: "עתונון" ו"עתונתון". "כמה עתונים, כמה עתונונים, כמה עתונתונים...". מצוטט שם אברהם שלונסקי פעמיים. תחילה, בערך "עתונון", שהגדרותיו: 1. "עלון, עתון קטן"; 2. "כנוי של לעג לעתון מחוסר ערך; העתונון הבלתי תלוי באידיש"; ובשנייה בערך "עתונתון" ("כמו עתונון 2").

במילוני אברהם אבן-שושן נמצא גם את ה"תקופון" ("עתון היוצא לתקופות בלתי-סדירות", Periodical. ור' להלן עונתון).

נפנה ל"אוצרות", הם ה"תיזאורוסים". ב"אוצר המלים והניבים" לצבי שרפשטיין (תשי"ד), לא זו בלבד שאין ערך המוקדש ל"עתון", אלא שמלה זו אינה מופיעה שם כלל. ה"עתונאי", לעומת זאת, מופיע פעמיים: פעם בערך "אמן" (ערך 61) ופעם בערך "סופר" (ערך 888), ובשני המקומות ההגדרה היא: "סופר בעתונים", כמו אצל בן יהודה. לעומת זאת, ב"אוצר השפה העברית" לנחום סטוצ'קוב (ניירורק, תשכ"ח) ניתן למצוא בערך "עתון" (ערך 452) את קבוצת המילים "מכתב עתי, כתב עת, כתב עתי, כתב עתים", וכן מלים המסתיימות ב"ון: עתון, עתונון; עלון, גליון, ידיעון, בטאון; יומון, שבועון, ירחון, רבעון, שנתון; חגון, חידתון, ירכתון (בכ"ף רפה, בניגוד לכ"ף הדגושה במילון אבן שושן ואצל רבינו-רדי, להלן); וכן "עתון דו שבועי, דו שבועון, פלג שבועון, עתון חצי חדשי, עתון תלת שבועי". ואילו ב"אוצר המלים" של חיים רבין וצבי רדי (תשל"ו) מוקדשים לערך "עתון" כמעט חמישה טורים, ובהם גם כמה מלים המסתיימות ב"ון, שאינן מופיעות אצל סטוצ'קוב, כמו "חלון", "מאמרון", "צהרון" והמלה הלועזית "פליטון".

איני זוכר שנתקלתי פעם ב"חגון" וב"חידתון", המופיעים אצל סטוצ'קוב. הכוונה כנראה לעתון היוצא לכבוד חג, ולעתון של חידות ותשבצים. ואכן, מופיע בארץ מזה שנים עתון בשם "תשבצון".

"חקלאון", "נשון", "צבאון"

נפלאות הן דרכי הלשון והסלנג. מצד אחד, שמחו מחדשי ה"שעון", ה"עתון" וה"ירחון" בכך שהצליחו לחסוך במלים ובזמן, ומצאו מלה אחת שתחליף את "מורה השעות", "מכתב עתי" ו"מכתב עתי חודשי". מצד שני, מעידה לשון הדיבור כיום כי אנו מעדיפים דווקא להאריך. כל מי שיאמר כיום "ביתי" או "נעלי" במקום "הבית שלי" או "הנעליים שלי" יסגיר מיד את העובדה שהוא עולה חדש, בוגר אולפן, מורה ללשון או סתם "יורם" (רק "אשתי" ו"בעלי" עוד נאמרים על דרך הקיצור). וכך גם קרה, שבלשון הדיבור מועדפת הצורה המוארכת "עתון יומי" על ה"יומון" הקצר והפשוט כל כך, וכמעט איש אינו משתמש ב"צהרון" (ה"א בחטף-קמץ) ל"עתון ערב"; ומה גם ש"עתון הערב", שיצא פעם כאמת בערב, הקדים אחר כך את צאתו לשעות שלפני הצהריים ("מדוע עתון-ערב מופיע בצהריים?", נשאלו בסוף שנות החמישים אנשי תוכנית-הרדיו "שלושה בסירה אחת", ושמואל אלמוג ענה: "מפני שעתון-הערב השני מופיע בבוקר — הפלגה שלישית", תשל"ט, עמ' 59). אפילו "שייטי" ה"סירה" לא יכלו לנחש אז,

בגליון זה 6 עמודים. המחיר 5 סמ"י

ההירון

תחון יומי

BOARD HAYOM DAILY NEWSPAPER

Vol XVII No. 69 December 4, 1934

הירון יומי

עתון יומי משנות ה-30. היום היו כותבים, אולי, יומון

ה-80 שורה ארוכה של מילים עבריות חדשות ומחודשות, שרבות מהן קשורות לעתונות ולעולם התקשורת.

בשנת 1986 כבר זכה ה"מקומון" לתואר משלו, והחלו לכתוב על "גיבור מקומוני", "תרבות מקומונית", "לשון מקומונית" ו"מציאות טרום מקומונית". כך, למשל הכותרת "גיבור מקומי או מקומוני" (גידי אביבי, "העיר" 3.1.1986); או "גיבור מקומוני" (בני אבני, "העיר" 10.3.1989), וכשם שלונסקי ליגלג על ה"עתונון" וה"עתונותון", כך ליגלג עתה אמנון דנקנר על ה"מקומונון". ועודד ליפשיץ ליגלג ב"חדשות" על "העידן של המקומונים. ביום ראשון הוא (הקורא) מתקשה לדחוס את שפע הנייר המשומש לאשפתן הקרוב". עם זאת הודה, שה"מקומונים" מעלים אל השטח תפיסות חדשות.

דומה שהמלה הבולטת הראשונה שחודשה בעקבות ה"מקומון" וכמשקלו היתה ה"חינמון" — עתון המחולק חניס (Throw Away) — עוד הברקה עוקצנית ומוצלחת של עורכי "העולם הזה". ב"דיעות אחרונות", 23.3.1984, נכתב על "החינמון 'העיר' המופץ בגוש דן בימי שישי".

וכך כתב ירון לונדון ב-20.11.1985 בעתון "חדשות":

בסוגריים מסייג עורך "העולם הזה" את כתבה הגנה שלו וקובע כי הכלל "מקבל שכר בידי הציבור" אינו חל על עובדי החינמונים למיניהם, המקבלים שכרם מידי המפרסמים. החינמונים (מונח משעשע שנטבע ע"י "העולם הזה") הם בעיקר, המקומונים של רשת שוקן. הללו הם

והסברות קבל מן העתון, אך אצלנו בוא קבל זריקה של מבסוטון ("פזמונים ושירי זמר, כרך א', עמ' 72). מול החדשות הרעות והפסימיות של העתון (ימי המאורעות!), מבטיח התיאטרון הסאטירי אתנחתא עליזה, הגורמת סיפוק לכל "מבסוטון".

בשנות ה-50 החל אליעזר כרמי להוציא לאור בלבוש עברי את סיפוריו המשעשעים של העתונאי וההומוריסטן האמריקאי דמון רניון. את ה"טבלואידים" הנירוורקיים אוהבי הרכילות כינה כרמי "סמרטוטונים", תוך שילוב המילים "סמרטוט" ו"עתון". וכשיתף כותב טורים אלה פעולה איתו, בשנת 1970, בכתיבת ההצגה "עיר הגברים" הופיעה בפומון על "פנקס הקטן" המושר בפי ששי קשת, השורה: "ולמחרת היום כתבו פתאום ב'סמרטעיתון'".

נוכיר כאן גם את חידודם של עורכי ה"עולם הזה" מסוף שנות ה-50. את הכתבים הצעירים והבלתי מנוסים, שהשמיצו את עתונם, כינו לא בשם "כתבונים" (על משקל עתוננים של שלונסקי), אלא כתבלבים, על משקל "כלבלבים" — הברקה משעשעת וקולעת (אגב, יצחק אבינרי מספר כי ביאליק כינה עתונאי זול, רצונזט, בשם "רשמון" — "מילון חידושי ביאליק", תרצ"ה, עמ' 43).

בשנת 1960 נוסד בירושלים דר"שבעון הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, בעריכת יגאל עילם. שמו של העתון החדש — "פי האתון" — נולד גם הוא כחידוד משעשע, המשלב "עתון" עם "ויפתח ה' את פי האתון" המקראי (ומה עוד ש"חמור נושא ספרים" היה סמל הסטודנטים). ובספר ההומורסקות, שנדפסו תחילה ב"הארץ", לגלגה סילבי קשת על אחד, אורי מירון, שידו "בכל עתון, שבועון, עלון, ירחון ואפילו עתוני הספורט" ("חץ מסילבי קשת", תשכ"ט, עמ' 33).

מן ה"מקאמה" — ל"מקומון" ול"חינמון"

בימי הביניים פרצה ספרות השעשועים העברית למרחבים חדשים, כשאימצה את ה"מקאמה" — מונח הקשור, לדעת רוב החוקרים, במלה הערבית "מקאם" — "מקום", הרחבה, הכיכר, שבה מתנהלים חייה התוססים של כל עיר. בתחילת שנות ה-80 למאה שלנו חלה מהפכה בחיי העתונות העברית, כשה"מקום" קיבל את סיומת המלה "עתון", והפך ל"מקומון" עתון מקומי, עירוני, תחילה בירושלים ("כל העיר"), ואחר כך גם בתל-אביב ("העיר") ובשאר ערי הארץ ואזוריה. המקומונים סימנו גם את בואו של דור ה"יאפים", ושינו את פני העתונות לא רק בכך, שהקדישו מקום נרחב למתרחש בערים שבהם יצאו, אלא גם בכך שהרחיבו ו"הצעירו" את מעגלי הכותבים, העורכים, המעצבים, המבקרים והקוראים, ואף התחרו זה בזה ביצירת "שפה מקומונית", "אינית" (מלשון In, כמוכן) חדשה, הקרובה מצד אחד לסלנג הצעיר (שעד אז היה לו ביטוי בעיקר בעתוני הנוער, ב"במחנה" ובתוכניות "הגשש החיוור") ולתרבות ה"יאפית", ה"שיינקינאית" בת הזמן.

וכמו ששלושים שנה קודם לכן, בתחילת שנות ה-50, ימי העלייה הגדולים והמעברות, נולדו ה"ברון", "פחון", "הצריפון", ה"בלוקון" וה"אזבסטון", הרי כך בעקבות ה"מקומון" נולדה מאמצע שנות

כך נולד המושג חינמון. כזכור, המקומונים של רשת שוקן חולקו בתקופתם הראשונה בחינם

חדשות: צעקון הליכוד

אימים עצויקים מלאכתם נעשית ביד
אחרים לכן קשה להכיר מדוע החליט עמוס
שוקן להוציא עיתון "ערב" שישרת את
הציבור הישראלי

עתון שהוא צעקון - כך הגדיר "העיר" או קרוב משפתו "חדשות" באוקטובר 1984

גזענון (1985): לא כינוי גנאי לעתון גזעני, אלא כינוי שבח לעתון "גזעני", "איני", (IN). ענת מידן, "העיר", 25.1.1985, עמ' 11.
גנדין (1990): עתון בעריכת רחבעם זאבי ("גנדי"). אמיר אורן, "דבר השבוע", 19.1.1990.

דיגיתון (1987): עתון דיגיטאלי (להבדיל מעתון רגיל). "הרבה דיגיתונים". יצחק בן-נר, בספרו העיתוני "מלאכים באים" (רומן), ירושלים 1987, עמ' 52.

חד פעמון (1984): עתון חד פעמי. "היום בלבנון", חד פעמון (כותרת מתחת צילום). "העיר", 2.3.1984, עמ' 9.
חרדון (1987): עתון של חרדים. אורי אבנרי, "העולם הזה", 2.6.1987; ב' מיכאל, "הארץ", 18.12.1992.

יבואן (1986): עתון או רעיון מיובא, יבואן של מיס לאגוט. מודעה, "העיר", 26.9.1986, עמ' 57.
יומן: בתרגומו של צבי ארד ל"העולם של אתמול" לסטפן צוויג, (תשמ"ב, עמ' 179); "יומן, צהובון, סמרטוטון". שאול צדקא, ("הארץ", 5.2.86; על ה"דיילי מייל" הלונדוני).

ימיתן (1982): "העתון הנפוץ ביותר בימית". פוצ'ו, בספרו "אחרי במדבר", תל-אביב תשמ"ב, עמ' 284, 289-288.

ירושלטון (1978): שבועון ירושלמי במציאות הטרור-מקומנית. ישישון (1987): עתון לקשישים. דן אלמגור, בתרגום הקומדיה האמריקנית "עד מאה ועשרים", יולי 1987.

כרומון (1989): עתון מודפס על נייר כרומו משובח. "שני הכרומונים", עורך "פנטהאוז" בפתח גיליון 1, אוגוסט 1989.

ליקוקן (1993): כינוי למקומון המחניף, "מלקק", לרשויות (בכתבה על מקומון קרית-שמונה), מעריב, 26.2.1989.
מוספון (1994): כינוי לגלוג למוסף. "דבר אחר" ("דבר") 4.2.1994.
מכביתון: עתון קופת חולים "מכבי".

מעריצון (1986): עתון המוקדש להערצת כוכבים (Fan Magazine). "מעריצון בגדול... בנוסח המעריצונים" (כותרת בראש מאמר על עתון "רוק"). מיכאל רודברגר, "העיר", 21.2.1986; וכן שם מדור בעתון "העיר", 29.8.1986, 28.3.1986 ועוד.

לצינים בעיני אבנרי מאז פריצתם המהממת, לפני שנים אחדות... האם חסין "העולם הזה" מפני לחצי המפרסמים יותר מהחינוניים-מקומונים?

וכך, בעיקר מאמצע שנות ה-80 ואילך, החלו לצוץ בשפה ה"מקומנית" כינויים חדשים לעתונים ולמדורים בעתונות, בצד שמות של עתונים חדשים, הקשורים במקומות ובמוסדות. הרי כמה דוגמאות, בסדר א"ב (התאריך המופיע הוא זה של הציטטה המוקדמת ביותר, השמורה בכרטיסייתי. קרוב לוודאי שכמה מן המילים נולדו מוקדם יותר):

אדומון (1993): עתון המבליט בכותרות וצילומים נוטפידים. בעקבות ה"צהובון". "האדומונים כולם באים בתלונות לעתוני הערב הצהובונים על תמונות הדם הממלאות את עמודיהם", יצחק לאור, "חדשות", 2.4.1993 (אחרי צילומי הגב נוטף-הדם שסכין געוזה בו בעמודים הראשונים של עתוני הערב); ובאותו יום גם ב"דבר השבועי". ר' צהובון.

בוקרון (1987): עתון בוקר. "וכן רוב הבוקרונים, המקומונים". דוד אבידן, "חדשות", 15.5.1987, עמ' 25.

הסימות זון הולכת וכובשת מקום בשמות המקומונים והעלונים למיניהם. עונתון - כנראה עלון המופיע בעונה מסוימת

אנול תשמ"ט - ספטמבר 1989

"צהובוני בריטניה", "הארץ", 15.1.1993; "הארמון הבריטי מחזיר מלחמה לצהובונים". יחיאל לימור, "מעריב", 4.2.1993 (על "עתונות צהובה" — ראה אורי סלע, בספרו "מלה בסלע", עמ' 179-180). צעקון (1984): כינוי לעתון יומי צעקן (על "חדשות"), "חותם", 16.3.1984.

קלישאון (1984): עתון מלא קלישאות. "כל העיר", 7.12.1984. כמה מן המונחים הללו ("יומון", "עתונתון", "סמרטוטון") מוכרים לנו מן העבר, אך נדמה שקיבלו כאן חיים ומשמעות חדשים. כמה מונחים אחרים קשורים בשמותיהם הפרטיים של עורכיהם ("גנדין", "סאמטון"), בשמות מקומות ומוסדות ("ימיתון", "פלורנטון", "מכביתון"), או בצבעים ("אדומון", "צהובון"). רוב המונחים מכילים סממנים הומוריסטיים, אירוניים או סרקסטיים, פרי עטן של "נשמות טובות".

בתוך המקומונים הללו החלו להופיע גם מדורים, הנושאים שמות באותה רוח:

מוכרחון (1988): כותרת מדור הממליץ על סרטים. "לו למען הסרט הזה בלבד הפסטיבל היה כדאי!" יהודית אוריין, "ידיעות אחרונות" 1988.

מוקדמון (1989): טור המקדים להודיע על תכניות הטלוויזיה והבידור. (כותרת), "העיר", 8.6.1989; וכן דצמבר 1990.

עצתון (1986): טור עצות. "עצתון קטן למקרה אונס", "העיר", 7.1.1986, עמ' 63.

שימושון (1994): מדור לעצות שימושיות בענייני בורסה. "גלובס" 8.2.1994.

תגובון (1986): שם מדור לתגובות הקוראים. "ידיעות אחרונות", 14.3.1986, עמ' 21, 8.5.1987, עמ' 20 ועוד.

האופנה החדשה פשתה גם בטורי הביקורת הסוקרים הצגות, ספרים, סרטים ומופעים, בעיקר תוך עוקצנות בוטה, שזוהתה לא פעם עם הניו ג'רנליותם. בצד ה"מערכון" הישן, סרט הבוקרים מ"המערכ הפרוע", צצו עתה חדשים לבקרים מונחים על אותו משקל; חלקם באו להגדיר ז'אנר מסויים, וחלקם נועדו לאפיין, ובעיקר לעקוץ ולפגוע מוצר שלא נשא חן בעיני המבקר. לא פעם הופיע המונח המעליב בכותרת. דוגמה אפיינית הופיעה ב"ידיעות אחרונות",

משמיצון (1984): עתון או טור מלא השמצות. "משמיצון נוסף" אילן שחר, "כל העיר", 7.12.1984.

מתנחלון (1989): עתון המתנחלים "נקודה". ב. מיכאל, "הארץ", 24.3.89.

מתחרון (1991): עתון מתחרה. לעתים בזלזול. "העיר", 15.3.1991 (רמז לעתון "ידיעות תל-אביב"); נורית לויליכט, "העיר", 18.11.1992.

סאמטון (1993): העתון "פוליטיקה" בעריכת גדעון סאמט. "חדשות" 23.7.1993.

סמרטוטון: "יומון, צהובון, סמרטוטון יומי" (על ה"דיילי מייל"). שאול צדקא, "הארץ", 5.2.1986 וראה: "העתונות סמירטטה את עצמה" (תת-כותרת), תום לוי, "הארץ", 7.9.1990.

עבריתון (1993): שם עתון עברי היוצא בארה"ב.

עונתון (1985): עתון עונתי. "נולד עונתון חדש חדש, צבעוני לילדים" — (מודעה) ב"מעריב", 20.8.1985; ושוב דצמבר 1985.

ורי תקופון במילון אבן-שושן.

עירומון (1989): עתון ובו צילומי עירום (על "פנטהאוז"). "ידיעות תל אביב", 14.7.1989.

עתונתון (1993): כינוי זלזול לעתון. "עורכת העתונתון לילה בעיר", "העיר" 19.2.93, עמ' 59. ור' חידושו של שלונסקי.

עתידון (1984): לא שם עתון למדע בדיוני, אלא שם שנתון העיר ערד בעריכת אפרים צורף.

פלורנטון (1991): שם עתון היוצא בשכונת פלורנטין בת"א. "ידיעות תל אביב", 14.1.1991.

פסיכופתון (1986): כינוי לעתון על פסיכותרפיה. אילן מגט, "העיר" 25.7.86.

פרסומון (1993): עתון פרסומי. וכן שם חברה המפרסמת בקולנוע. ינואר 1993. ור' אפרסמון.

צהובון (1984): "צהובון לענייני תיאטרון" (כותרת), "העיר", 6.1.1984, עמ' 23; "צהובוניה" של אנגליה. שלמה טחן, "הארץ", 19.11.1984; "יומון, צהובון, סמרטוטון יומי" (על ה"דיילי מייל" הלונדוני), שאול צדקא, "הארץ", 5.2.1986; "הצהובון הלונדוני", "הארץ", 17.11.1992, ושם 18.12.1992.

אמש בקולנוע

זוועתון דמים

הטרמפיסט ("אסתר", תל-אביב).

"זוועתון" בקולנוע. מילים דומות וקרובות: מחרידון, מטורפון, מייגעון, מפחידון, נמוכון ופיהוקון

"מעריב" 20.3.1989 וכן עדינה לוי, "העולם הזה" 3.1989 (יחד עם מפחידון ושעמומון).

מותחון (1988): סרט מתח. "העיר", יולי 1988. ר' מותחן.

מותחן (1983): "מותחן קטן, מחווה להיצ'קוק". אהרן דולב, "מעריב", 23.12.1983; "המותחן הפוליטי 'שכר האמת'". "ידיעות אחרונות", 6.1.1984, עמ' 9; "פלמינג היה שונה מג'יימס בונד, גיבור מותחני... מחברי הכלשים והמותחנים...". "במחנה" 24.10.1984.

"כותבי המותחנים", ירון לונדון, "העיר", עמ' 22.11.1985, עמ' 45; "סופר מותחנים פוליטיים". רון מיכר, בספרו "מלון פלשתינה", עמ' 366; "קומדיה? מותחן?!", עמוס עוז. בספרו "לדעת אשה", 1989, עמ' 87; "מותחן צפיר" (כותרת תחת צילום), "ערים" (ראשון לציון), 19.2.1993.

מזרחון (1984): סרט העוסק במזרח הקרוב או הרחוק (על משקל מערבון). "מזרחון נוסטלגי" (כותרת). "במחנה", 24.10.1984, עמ' 37; נורית יואלי, "חדשות", 5.3.1993.

מחזירון (1988): סרט שנועד להפחיד. ב' מיכאל, "הארץ", 15.8.1988.

מטורפון (1988): כינוי המתייחס לקומדיית הטלוויזיה "המלון של פולטי" ("ג'ון קליז ממשיך לחבל במלון המטורף שלו" וכד.). "ידיעות אחרונות", 15.8.1988.

מייגעון (1988): כינוי המתייחס לסרט "גרוע ומעצבן במיוחד". "ידיעות אחרונות", 15.7.1988.

ממרחון (1988): סרט "מרוח". חיים נגיד, "מעריב" 22.7.1988 (על הסרט "הציפורים" להיצ'קוק, ור' גם אווילון ומפחידון).

מסתוריון (1988): כינוי המתייחס לסרט מתח ששודר בטלוויזיה. "ידיעות אחרונות", 15.7.1988.

מפחידון (1988): סרט מפחיד (על "הציפורים" להיצ'קוק). חיים נגיד, "מעריב", 22.7.88; עדינה לוי, "העולם הזה", 3.1989 (יחד עם מבהילון ושעמומון). "מפחידון חדש של ספילברג" (כותרת ביקורת על הסרט "פארק היורה"), "העיר", 6.8.1993. ור' גם אווילון וממרחון.

מצחיקון (1988): כינוי המתייחס לקומדיה בריטית ששודרה בטלוויזיה. "ידיעות אחרונות", 15.7.1988.

מתחזון (1988): כינוי המתייחס לסרט בסידרה "היצ'קוק מגיש" ("האשף ממשיך לצאת מהנפטלין ולתת קטעי-קישור גאוניים להעתקים לא מוכשרים של סרטונים ישנים"). "ידיעות אחרונות", 15.7.1988.

נמוכון (1993): מוצר בעל רמה נמוכה, המכוון למכנה משותף נמוך בקהל. "לנמוכון הטלוויזיוני של יאיר לפיד". "העיר", 18.2.1993, עמ' 23.

פיהוקון (1984): סרט או ספר המעורר פיהוקים. "פיהוקון על המקומון" (כותרת). דן דאור, "העיר", 22.6.1984. "פיהוקון מתמשך", סילבי קשת, "ידיעות אחרונות", 17.10.1986, עמ' 9; "פיהוקון אמיתי", דוד שיץ (על פסטיבל סרטים), "כל העיר", 30.6.1989; "הפיהוקון של יורם פרי" (על תכנית הטלוויזיה 'ועדת האורחים'), "מעריב", 26.3.1993, עמ' 70.

אף החידון המוסיקלי הקל אימץ את הסיומת זון ואף הוסיף לה את ה', כדי לדמותה עוד יותר לעתון

15.7.1988, תחת הכותרת "האופציה הירדנית". בטור אחד כינה המבקר את סרטי השבוע "סבון", "שטוטון", "מתחזון", "מטורפון", "מצחיקון", "מסתוריון" ו"מייגעון". לעומת זאת, הכותרת "נועזון, קשישון, עיטושון וכובעון" (שם, 29.7.1988) לא התייחסה לרמת התוכניות, אלא הורכבה משמותיהם של ארבעה גמדים (כן, גם כובעון!), גיבורי הסידרה הטלוויזיונית המצויירת "גמדי עץ האלון". והרי מילון אלפביתי נוסף, לדוגמה:

אווילון (1988): סרט אווילי (על "הציפורים" להיצ'קוק), "מעריב" 22.7.1988.

איכותון (1988): עתון בעל איכות (על "כותרת ראשית"). "דבר השבוע", 16.12.1988.

ארפתקון (1986): סרט הרפתקאות. "ידיעות אחרונות" 27.6.1986.

בידורון (1991): סרט בידור. "העיר", 15.3.1991.

זבלון (1986): סרט, ספר או עתון, הנחשב בעיני המבקר כ"זבל". "זבלונים" (על סרטי מנחם גולן), גל אוחובסקי, "העיר" 1.4.1986; "זבלון אקשון" (כותרת), "חדשות", 7.2.1993; "שכל מיני זבלונים נטפלים דווקא אלי", נרי ליבנה, שם, 24.3.1993; "זבלון", כותרת מדור הסוקר ספרים. שם, 28.7.1993.

זוועון (1984): "עלילתו של הזוועון הבלתי-מזיק", חזי לסקלי. "העיר", 18.9.1984, עמ' 37; סרט זוועה, שם, 29.7.1988; על 'ספר-הבהלה', שנועד להפחיד. "זוועונים" (כותרת), אריאנה מלמד, "חדשות", 16.5.1990.

זוועתון (1986): סרטים גרועים. "זוועתון דמים" (על הסרט "הטרמפיסט"). "מעריב". 21.8.1986; "הזוועתונים של מנחם גולן", גל אוחובסקי, "העיר" 17.10.1986.

זעזועון (1983): "זעזועון מקומי" (כותרת). על ההצגה "שיעור מולדת": "האומנם הוא מעורער עד כדי כך שלא יוכל אפילו לשאת זעזועון אחד נוסף?", אמיר אוריין, "העיר" 18.11.1983; "זעזועון" (כותרת בראש רשימת ביקורת על סרט). נחמן אינגבר, שם, 11.11.1985; "כל העיר", 23.10.1987. ור' זוועון ו"תעזועון" שם ספרו של יצחק בן-נר על חיל בימי האינתיפאדה.

מבהילון (1989): שרית פוקס, "עוד מבהילונים בבקשה" (כותרת).

המדינאים, ואפילו היועץ המשפטי, כשניסו להמעיט בנוק של פעולות שעוררו ביקורת:

גירושון (1992): גירוש קטן. "מגירושון קטן עושים טרנספר גדול", יוסף חריש, היועץ המשפטי לממשלה (על גירוש למעלה מ-400 אנשי החמאס ללבנון), "הארץ", 18.11.1992 (על דבריו בדיון בפני בג"ץ, 17.12.1992), ושוב שם, 19.1.1993 תגובת הסאטיריקאים לא איחרה לבוא:

טרנספרון (1992): כינוי הומוריסטי לטרנספר קטן, בעקבות "גירושון" של היועץ המשפטי חריש. ב' מיכאל, "הארץ" 20.12.1992.

בכרססת שלנו מצויות עוד עשרות מילים חדשות ומחודשות מכל התחומים, שרבות מהן נולדו בהשפעת ה"מקומונים" וסגנונם. אך הן יאלצו להמתין מעט, עד שיימצא להן "מגורון" מתאים.

והערה אחרונה: מחברי ה"מקאמות" הראשונות בספרות העברית ציינו במפורש כי ניסו כוחם בתחום זה כדי "ללבוש קנאות / לאלוהי צבאות / וללשון הקודש אשר היא לשון הנבואות / היורדת פלאות, / וחדש כנשר נעוריה, / ורפא שבריה" (יהודה אלחריזי, בפתח ספרו "תחכמוני").

חלוצי "המאספים" העבריים, לפני 211 שנים, נקראו "חברת דורשי לשון-עבר" וחלמו על כך שבעזרת עתונם תחדש הלשון העברית "אבר כנשרים".

אליעזר בן יהודה, שחידש מאה שנים אחר כך את הלשון והעתון העבריים, היה "חולה אהבה ללשון העברית", וניסה למצוא תחליף לכל לעז. והיום, היום קשה לקרוא חמש שורות רצופות במקומון עברי מבלי להתקל בסאונד ווליום וקאמבק ופידבק וקליפ, בקונספט וקופייריטר וסטנדרט - וכולן אפילו ללא ניקוד או מרכאות; אות לכך שהתגשם חלומו של אליעזר בן יהודה וזכינו, סוף סוף, ל"תחיית ישראל ולשוננו על אדמת האבות".

1. צבי קרניאל, "הפיליטון העברי", תל-אביב תשמ"א.
2. ראובן סיוון, "על חידושי מילים". "לשוננו לעם". קונטרסים קיד-קטו וקסטקע כרוכים יחד (תשל"ג), עמ' לה; הנ"ל, שם, הקונטרסים "חידושי המלים של אליעזר בן יהודה לפי מילונו", "חליפות ותמורות בלשון ימינו", "היות הוראת הלשון" (תשמ"ה) ועוד.
3. ה"אגרון" של ר' סעדיה גאון נגזר מן הפועל "אגר"; אך מן המאה ה-19 ואילך נתפשטה גם ספרות ה"אגרונים" (מכתבים לדוגמה), מלשון "אגרת". ר' ספרה של יהודית ציוק-הלי (תשמ"ט) על זאנר זה, עמ' 9.
4. ר' סיוון, "חליפות ותמורות בלשון ימינו", עמ' יח, לה. ("מילון")
5. על חידושי איתמר בן אבי ("ראיון" ועוד) ר' גם "לשוננו לעם", כרך יג תשכ"ב, גיליון ג, עמ' 87.
6. המלה המקראית "מערכת" אומצה לצרכים החדשים, כמילים מקראיות, משנאיות ופייטניות רבות ("אקדה", "טיס", "פיס" ועוד).
7. על המלה "בטאון": ראובן סיוון, "תולדות לשוננו", תשמ"ה, עמ' 87.
8. על "עתונאי" (אל"ף בפתח ובקמץ), ר' ראובן אלקלעי. במאמרו "תיקוני לשון", "לשוננו לעם", כרך ב (תש"ס), קונטרס כא-כב, עמ' 40.
9. אליעזר בן יהודה, "החלום ושברו" (בעריכת ראובן סיוון), ירושלים תשל"ה, עמ' 65.

פעולון (1987): "סרט פעולה". "העיר", מאי 1987.

צרפתון (1994): סרט צרפתי. "זמן תל אביב", 25.2.1994.

שטוטון (1988): כינוי המתייחס לתכנית הטלוויזיה "שלושה בדירה אחת" ("הרון זיאן הדביל עם הבלונדינית המפגרת" וכד'). "ידיעות אחרונות", 15.7.1988.

שיגלון (1984): סרט זימה, "השיגלון הגדול" (כותרת. משחק לשון, על פי שם הספר "השגעון הגדול" לאביגדור המאירי). עמנואל בר קדמא, "ידיעות אחרונות", 14.12.1984.

שמאלצון (1985): סרט "שמאלצי". "העיר", יולי 1985; דוני עינבר, "הארץ", 1.7.1988; "שמאלץ חביב" (על ההצגה "אביב"). שרית פוקס, "מעריב", 13.7.1990.

שעמומון (1986): "השעמומון בחזרה לאפריקה". גל אוהובסקי, "העיר", 20.6.1986, עמ' 65; "מפחדון, מבהילון, שעמומון". עדינה לוי, "העולם הזה", 3.1989; "שעמומון מתורבת (על מופע זימרה), יוסי חרוטנסקי, "מעריב", 25.5.1990; "שעמומון" (כותרת ביקורת על תכנית טלוויזיה משעממת). וראה "שעמומון": דוד אבידן על דן מירון, "חדשות" 17.7.1987.

תפלון (1988): ספר תפל. דוני ענבר, "הארץ", 4.11.1988.

בשבוע שעבר פיטרה מועצת המנהלים של הוורודון "טלגרף" את העורך הראשי, מתי גולן. המהלך תמוה: עורכים מהדרג של גולן לא מפוטרים סתם כך כפועלים מהשורה. עובדה שבשני המקרים הקודמים שבהם הסתיימה העסקתו

המילים החדשות הקשורות לעתונות צומחות בקצב מסחרר. הרי חידוש מ-4 במרס 1994, מהעתון "תל אביב". "ורודון" - למי שאינו יודע - כינוי לעתון כלכלי בשל צבע הנייר שעליו הוא מודפס

לא פעם הופנו החיצים המושחזים גם אל העתונאים (האחרים, כמוכן):

נוסטלגון (1988): עתונאי הכותב בנוסטלגיה. "איש הרדיו יואל רפל, נוסטלגון הרצליאני מדופלם". "חדשות", 16.9.1988. גם השימוש בסיומת ון להקטנה לא נשכח, ונוצל לא פעם לעקיצה סרקסטית או אירונית (על משקל ה"פקידון" של הדור הקודם):

אינציון (1986): "בין כל המודעות הקטנטנות מיקד את תשומת לבו האינציון שלה". בילי מוסקונה-לרמן, "מעריב", 12.2.1986, עמ' 20.

דוברון (1979): דובר קטן. "דוברים ודוברונים", עמוס עוז, בספרו "באור התכלת העזה", תל-אביב 1979, עמ' 103.

הכפשונית (1985): "זוהי הכפשונית מרומזת". ירון לונדון, "חדשות", 20.12.1985, עמ' 49.

לעתים לא נדרשו העתונאים להתאמץ, כי את ההקטנה עשו עבורם